

Choroba psychiczna: ubezwłasnowolnienie

Choroba psychiczna: ubezwłasnowolnienie

Choroba psychiczna jest podstawą do ubezwłasnowolnienia chorego. Choroba psychiczna może być podstawą do ubezwłasnowolnienia osoby dotkniętej taką chorobą. Nie jest przy tym podstawą, która sama przez się, przez samo pojawienie się choroby, powoduje ubezwłasnowolnienie. Ubezwłasnowolnić można dopiero wtedy, gdy choroba psychiczna, czy upośledzenie, wpływa na niemożność lub ograniczenie kierowania przez osobę chorą swoim postępowaniem, po osiągnięciu określonego wieku.

Orzeczenie w sprawie o ubezwłasnowolnienie zależy od rodzaju i stopnia nasilenia choroby oraz od indywidualnych objawów występujących u danej osoby (por. postanowienie SN z 19.08.1971r., I CR 297/71). Ubezwłasnowolnienie może być orzeczone tylko w interesie i dla dobra osoby, której wniosek dotyczy, w celu zapewnienia jej pomocy w prowadzeniu swych spraw lub uzupełnienia braku możliwości kierowania swoim postępowaniem (por. postanowienie SN z 11.08.1971 r., II CR 295/71). Chodzi o ochronę interesów osobistych lub majątkowych osoby fizycznej, ale też interesów jej otoczenia.

Ubezwłasnowolnienie całkowite i częściowe

Ubezwłasnowolnienie całkowite może być orzeczone zarówno w stosunku do osoby pełnoletniej, jak i niemającej ukończonych lat osiemnastu, ale mającej ukończone lat trzynaście. Ubezwłasnowolnić częściowo można z kolei wyłącznie osobę pełnoletnią. Orzeczenie ubezwłasnowolnienia nie wchodzi w ogóle w grę w stosunku do osoby, która nie ukończyła trzynastu lat, gdyż osoba taka nie ma w ogóle zdolności do czynności prawnych.

Ubezwłasnowolnienie. Jak przebiega procedura?

Podstawową przesłanką orzeczenia ubezwłasnowolnienia całkowitego lub częściowego jest choroba psychiczna, niedorozwój umysłowy albo innego rodzaju zaburzenia psychiczne, w szczególności pijaństwo lub narkomania. By sąd orzekł o ubezwłasnowolnieniu całkowitym, osoba dotknięta chorobą musi być ponadto niezdolna do kierowania swoim postępowaniem, natomiast o częściowym – musi zachodzić potrzeba pomocy do prowadzenia spraw osoby, której stan nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego.

Postępowanie wnioskowe

Postępowanie w sprawie o ubezwłasnowolnienie może toczyć się wyłącznie na wniosek. Krąg osób, które mogą wystąpić z takim wnioskiem, został ściśle określony. To: małżonek osoby, rodzeństwo, przedstawiciel ustawowy lub krewni w linii prostej. Ci ostatni mają prawo wystąpić z wnioskiem tylko o tyle, o ile osoba, której wniosek dotyczy nie ma

PRAWNIKON

przedstawiciela ustawowego. O ile sporna może wydawać się możliwość wystąpienia z wnioskiem przez osobę, której on dotyczy, o tyle przepisy nie wykluczają takiej możliwości (por. postanowienie SA w Łodzi z 25.03.2014 r., I ACa 985/13). W przypadku, gdy wnioskodawca jest małoletni, a wniosek dotyczy jednego z jego rodziców, musi działać za pośrednictwem kuratora, ustanowionego przez sąd opiekuńczy. Uczestnikami postępowania są: osoba, której wniosek o ubezwłasnowolnienie dotyczy, jej przedstawiciel ustawowy, małżonek oraz prokurator.

Sądem rzeczowo właściwym jest sąd okręgowy, zaś właściwym miejscowo – sąd miejsca zamieszkania osoby, której wniosek dotyczy, a w braku miejsca zamieszkania – sąd miejsca pobytu.

Wysłuchanie

Po złożeniu przez uprawnioną osobę wniosku o ubezwłasnowolnienie, sąd ma obowiązek wysłuchania tej osoby, w celu umożliwienia jej złożenia ustnych wyjaśnień w sprawie. Sąd ma wówczas również możliwość zorientowania się w stanie psychicznym tej osoby. Wysłuchanie odbywa się na rozprawie, w obecności biegłego lekarza psychiatrii lub neurologa (w zależności od stanu zdrowia), a także psychologa. Jeśli osoba, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie nie stawia się na posiedzenie (wyznaczone w celu wysłuchania), sąd może zarządzić jej przymusowe sprowadzenie. Obowiązek wysłuchania, w obecności lekarza wspomnianej specjalizacji i psychologa jest wymagany wyłącznie w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji (por. postanowienie SN z 16.04.2010 r., IV CSK 470/09).

Doradca tymczasowy

Na czas trwania postępowania sąd, działając z urzędu lub na wniosek uczestnika, może ustanowić doradcę tymczasowego dla osoby, której dotyczy wniosek, pod warunkiem jednak, że jest to osoba pełnoletnia. Osobę tę należy także wówczas wysłuchać i wyznaczyć do sprawowania wspomnianej funkcji przede wszystkim małżonka, krewnego lub inną osobę bliską. Z uwagi na dobro osoby, której wniosek dotyczy, sąd może jednak ustanowić doradcą tymczasowym inną osobę. Ustanowienie doradcy tymczasowego jest równoznaczne z ograniczeniem zdolności do czynności prawnych osoby, której dotyczy wniosek. W razie ustania potrzeby dalszej ochrony sąd może odwołać doradcę tymczasowego.

Świadectwo lekarskie uprawdopodobnia chorobę

Instytucja ubezwłasnowolnienia służy ochronie interesów osoby, której dotyczy. Przepisy chronią jednak tę osobę (której dotyczy wniosek) już na wcześniejszym etapie, zapobiegając przedwczesnemu wszczynaniu postępowania o ubezwłasnowolnienie. O ile obowiązek wysłuchania dotyczy wniosku niezależnie od jego podstaw, o tyle w przypadku wniosku o ubezwłasnowolnienie z powodu choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego

PRAWNIKON

przepisy nakładają na sąd dalsze obowiązki. Jeszcze przed doręczeniem wniosku osobie, której dotyczy, sąd zażąda od wnioskodawcy przedstawienia świadectwa lekarskiego o stanie psychicznym, wydanego przez lekarza psychiatrę lub o stopniu niepełnosprawności umysłowej wydanego przez psychologa, pod rygorem odrzucenia wniosku. Co istotne, świadectwo musi zostać przedstawione przez lekarza specjalisty wymienionego powyżej, nie zaś jakiegokolwiek specjalności. Musi być ponadto na potrzeby tego właśnie postępowania. Świadectwa lekarskie lub opinie psychiatryczne wydane w ramach innych postępowań nie mogą bowiem zastępować dowodu z badań przez lekarzy psychiatrów osoby, która ma być ubezwłasnowolniona (por. postanowienie SA w Katowicach z 20.11.2001 r., I ACa 753/01). Sąd odrzuci wniosek, jeśli fakt istnienia choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego nie zostanie uprawdopodobniony.

Badanie

Niezależnie od obowiązku przedstawienia przez wnioskodawcę świadectwa lekarskiego (o ile sąd go do tego wezwie), osoba, której dotyczy wniosek, musi zostać – w toku postępowania – zbadana przez biegłego lekarza psychiatrę lub neurologa, a także przez psychologa. Treść sporządzonej przez nich opinii powinna zawierać ocenę stanu zdrowia psychicznego lub zaburzeń psychicznych albo rozwoju umysłowego badanej osoby. Badanie ma także umożliwić poznanie zakresu spraw wymagających decyzji osoby, której dotyczy wniosek (por. postanowienie SN z 20.11.1973 r., I CR 646/73). Treść opinii ma zasadnicze znaczenie dla wyniku postępowania. Negatywna opinia biegłego lekarza psychiatry stwierdzająca, że badany nie jest chory psychicznie, ani nie cierpi na niedorozwój umysłowy ma rozstrzygające znaczenie w tym sensie, że sąd nie może wbrew takiej opinii orzec ubezwłasnowolnienia z powodu choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego. W razie wątpliwości co do poczytalności uczestnika, pojawiających się w świetle pozostałego materiału dowodowego, sąd może jedynie zażądać opinii innego biegłego lekarza psychiatry (por. postanowienie SN z 21.01.1971 r., II CR 655/70).

Ubezwłasnowolnienie całkowite i częściowe.

Obserwacja w zakładzie leczniczym

Wątpliwości co do poczytalności osoby, której dotyczy wniosek, jej stanu psychicznego, mogą ponadto skłonić sąd do zarządzenia oddania jej pod obserwację w zakładzie leczniczym. Może to być klinika psychiatryczna, szpital psychiatryczny albo oddział psychiatryczny w szpitalu ogólnym. Postanowienie w tym zakresie musi być poprzedzone wydaniem opinii dwóch biegłych lekarzy i wysłuchaniem uczestników postępowania. Czas trwania obserwacji, jednak nie dłuższy niż 6 tygodni, oznacza sąd. W wyjątkowych wypadkach termin obserwacji może zostać przedłużony, maksymalnie do 3 miesięcy. Orzeczenie poprzedzone wszechstronnym postępowaniem dowodowym

PRAWNIKON

Ukierunkowanie całego postępowania w sprawach o ubezwłasnowolnienie na ochronę interesu osoby, której dotyczy wnioski, znajduje wyraz także w wymogu dokonywania wszechstronnych ustaleń, wśród których opinie biegłych lekarzy i psychologów są tylko jednym z elementów. Postępowanie dowodowe powinno ustalić stan zdrowia, sytuację osobistą, zawodową i majątkową. Sąd bierze pod uwagę rodzaj spraw wymagających prowadzenia przez tę osobę oraz sposób zaspokajania potrzeb życiowych. Dopiero po tak wszechstronnej analizie materiału dowodowego i przeprowadzeniu rozprawy, sąd orzeka o ubezwłasnowolnieniu. Orzeczenie powinno określać po pierwsze, czy ubezwłasnowolnienie jest całkowite, czy częściowe, a po drugie – z jakiego powodu zostało orzeczone.

Ustanie przyczyn ubezwłasnowolnienia

Ochrona interesów osoby, której dotyczył wnioski, a następnie ubezwłasnowolnionej, przejawia się po raz kolejny w treści przepisów regulujących możliwość zmiany lub uchylecia orzeczenia. W razie poprawy stanu psychicznego ubezwłasnowolnionego sąd może zmienić ubezwłasnowolnienie całkowite na częściowe, w razie zaś pogorszenia – częściowe na całkowite. Z kolei ustanie przyczyn, dla których sąd orzekł ubezwłasnowolnienie, uzasadnia jego uchylene. W sprawie o uchylene ubezwłasnowolnienia – inaczej niż w toku postępowania o ubezwłasnowolnienie – zarządzenie obserwacji ubezwłasnowolnionego w zakładzie leczniczym możliwe jest wyłącznie za jego zgodą (por. postanowienie SA w Katowicach z 08.03.2001 r., I ACa 1233/00).

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 459 z późn. zm.) – art. 13 § 1, art. 16 § 1;

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 1822 z późn. zm.) – art. 544 - 560

Ubezwłasnowolnienie i przymusowe leczenie

Osoba chora psychicznie musi wyrazić zgodę na badanie i leczenie przez lekarza psychiatrę lub leczenie. Przepisy prawa określają wyjątkowe sytuacje kiedy i przy zachowaniu jakich procedur można poddać przymusowemu leczeniu lub badaniu psychiatrycznemu osobę chorą psychicznie. Te wyjątkowe sytuacje zostały opisane w niniejszym dziale. Ponadto przedstawiamy również procedury przymusowego leczenia odwykowego, przymusowego przyjęcia do domu pomocy społecznej oraz ubezwłasnowolnienia.

Przymusowe leczenie psychiatryczne

Osoba chora psychicznie musi wyrazić zgodę na badanie i leczenie psychiatryczne. Zgodnie z prawem jedynie w wyjątkowych sytuacjach i z zastosowaniem odpowiednich procedur może zostać poddana badaniu i leczeniu psychiatrycznemu bez swojej zgody.

PRAWNIKON

Badanie przymusowe

Osoba, której zachowanie wskazuje na to, że z powodu zaburzeń psychicznych może zagrażać bezpośrednio własnemu życiu albo życiu lub zdrowiu innych osób, bądź nie jest zdolna do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, może być poddana badaniu psychiatrycznemu również bez jej zgody, a osoba małoletnia lub ubezwłasnowolniona całkowicie - także bez zgody jej przedstawiciela ustawowego. Konieczność przeprowadzenia badania stwierdza lekarz psychiatra, a w razie niemożności uzyskania pomocy lekarza psychiatry - inny lekarz (np. lekarz pogotowia ratunkowego). W razie potrzeby lekarz przeprowadzający badanie zarządza bezzwłocznie przewiezienie badanego do szpitala, z możliwością zastosowania środków przymusu bezpośredniego (przytrzymywanie, przymusowe podanie leków, unieruchomienie); pogotowie ratunkowe, policja oraz straż pożarna są obowiązane do udzielania lekarzowi pomocy na jego żądanie.

Leczenie przymusowe

1. Osoba chora psychicznie lub osoba upośledzona umysłowo jest niezdolna do wyrażenia zgody lub stosunku do przyjęcia do szpitala psychiatrycznego i leczenia. Konieczne jest wtedy uzyskanie zgody sądu opiekuńczego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania tej osoby.
2. W przypadkach nagłych osoba chora psychicznie lub upośledzona umysłowo, niezdolna do wyrażenia zgody lub stosunku do przyjęcia do szpitala psychiatrycznego może być przyjęta do szpitala psychiatrycznego bez wcześniejszego uzyskania zgody sądu opiekuńczego. Lekarz przyjmujący tę osobę ma obowiązek, o ile to możliwe, zasięgnięcia pisemnej opinii innego lekarza, w miarę możliwości psychiatry, albo pisemnej opinii psychologa. Następnie kierownik szpitala psychiatrycznego zawiadamia niezwłocznie sąd opiekuńczy właściwy ze względu na siedzibę szpitala, w celu uzyskania zgody sądu na dalszy pobyt tej osoby w szpitalu.
3. Dotychczasowe zachowanie osoby chorej psychicznie wskazuje na to, że z powodu tej choroby zagraża bezpośrednio własnemu życiu albo życiu lub zdrowiu innych osób. O przyjęciu do szpitala w tym trybie postanawia lekarz wyznaczony do tej czynności po osobistym zbadaniu osoby chorej i zasięgnięciu w miarę możliwości opinii drugiego lekarza psychiatry albo psychologa. Zastosowanie przyjęcia w tym trybie wymaga zatwierdzenia przez ordynatora (lekarza kierującego oddziałem) w ciągu 48 godzin od chwili przyjęcia a następnie zawiadomienia przez szpital sądu opiekuńczego; na podstawie otrzymanego zawiadomienia sąd opiekuńczy wszczyna postępowanie dotyczące przyjęcia do szpitala psychiatrycznego.
4. Dotychczasowe zachowanie osoby chorej psychicznie wskazuje na to, że nieprzyjęcie do szpitala spowoduje znaczne pogorszenie stanu jej zdrowia psychicznego, O potrzebie przyjęcia orzeka wcześniej sąd opiekuńczy na wniosek małżonka osoby chorej, krewnych w linii prostej, rodzeństwa, jej przedstawiciela ustawowego lub

PRAWNIKON

osoby sprawującej nad nią faktyczną opiekę, jak również organu pomocy społecznej. Wniosek do sądu opiekuńczego musi być uzasadniony dołączonym orzeczeniem lekarza psychiatry, wystawionym na podstawie badania, na które osoba chora może stawić się dobrowolnie a w razie uchylania się od badania, na zlecenie lekarza, może być doprowadzona z pomocą Policji. Badanie w uzasadnionych wypadkach może być przeprowadzone w miejscu zamieszkania osoby chorej, Wobec osób, które nie wyrażą zgody na badanie może być zastosowana procedura badania przymusowego.

5. Osoba chora psychicznie jest niezdolna do samodzielnego zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, a uzasadnione jest przewidywanie, że leczenie w szpitalu psychiatrycznym przyniesie poprawę jej stanu zdrowia. O potrzebie przyjęcia orzeka wcześniej sąd opiekuńczy na wniosek małżonka osoby chorej, krewnych w linii prostej, rodzeństwa, jej przedstawiciela ustawowego lub osoby sprawującej nad nią faktyczną opiekę, jak również organu pomocy społecznej. Wniosek do sądu opiekuńczego musi być uzasadniony dołączonym orzeczeniem lekarza psychiatry, wystawionym na podstawie badania, na które osoba chora może stawić się dobrowolnie a w razie uchylania się od badania, na zlecenie lekarza, może być doprowadzona z pomocą Policji. Badanie w uzasadnionych wypadkach może być przeprowadzone w miejscu zamieszkania osoby chorej, Wobec osób, które nie wyrażą zgody na badanie może być zastosowana procedura badania przymusowego.
6. Sąd obowiązkowo ustanawia adwokata lub radcę prawnego z urzędu, jeżeli postępowanie dotyczy bezpośrednio osoby przyjmowanej do szpitala psychiatrycznego, albo przebywającej w nim, bez jej zgody.

Żądanie wypisania z szpitala psychiatrycznego

Osoba przebywająca bez swojej zgody w szpitalu psychiatrycznym, również osoba ubezwłasnowolniona, przedstawiciel ustawowy pacjenta, małżonek, rodzeństwo, krewni w linii prostej i osoba sprawująca faktyczną nad nim opiekę mogą żądać wypisania ze szpitala psychiatrycznego. Żądanie takie może być zgłoszone w dowolnej formie; odnotowuje się je w dokumentacji medycznej.

W razie odmowy wypisania, osoba przebywająca w szpitalu oraz jej przedstawiciel ustawowy, małżonek, rodzeństwo, krewni w linii prostej oraz osoba sprawująca faktyczną nad nią opiekę mogą wystąpić do sądu opiekuńczego, w którego okręgu znajduje się ten szpital, o nakazanie wypisania. Wniosek składa się w terminie 7 dni od powiadomienia tej osoby o odmowie wypisania.

Przymusowe leczenie odwykowe

Poddanie się leczeniu odwykowemu jest dobrowolne. Jednak zdarza się, że osoba uzależniona od alkoholu może zostać zobowiązana do leczenia przez sąd. Podstawą do takiego orzeczenia jest opinia biegłego psychiatry i psychologa.

Aby doprowadzić do przymusowego leczenia należy pierwsze kroki skierować do gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych właściwej według miejsca zamieszkania

PRAWNIKON

lub pobytu osoby, której postępowanie dotyczy. Komisja jest uprawniona do skierowania osoby uzależnionej na badanie przez biegłych w celu wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu i wskazania rodzaju zakładu leczniczego.

Z wnioskiem do komisji o skierowanie osoby uzależnionej na leczenie może zwrócić się każda osoba i instytucja, która może udokumentować występowanie rozkładu życia rodzinnego, demoralizację małoletnich, uchylanie się od pracy albo systematyczne zakłócanie spokoju lub porządku publicznego. Wykazując naganne zachowanie osoby uzależnionej, warto powołać się na przeprowadzone interwencje policji, pobyty w izbie wytrzeźwień, dokumentację lekarską, opinie pedagoga szkolnego, opinie psychologa, wyroki w sprawie karnej.

Jeśli komisja uzna, że są podstawy do zastosowania obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego wystąpi z wnioskiem w tej sprawie do sądu rejonowego. Sąd wszczyna postępowanie nie na wniosek rodziny osoby uzależnionej, lecz na wniosek gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych lub prokuratora.

Do wniosku dołącza się zebraną dokumentację wraz z opinią biegłego, jeżeli badanie przez biegłego zostało przeprowadzone. W razie braku opinii biegłego w przedmiocie uzależnienia od alkoholu, sąd zarządza poddanie tej osoby odpowiednim badaniom. W razie nieusprawiedliwionego niestawiennictwa na rozprawę lub uchylania się od zarządzonego poddania się badaniu przez biegłego albo obserwacji w zakładzie leczniczym sąd może zarządzić przymusowe doprowadzenie przez organ Policji.

Orzeczenie o obowiązku poddania się leczeniu w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie lecznictwa odwykowego zapada po przeprowadzeniu rozprawy, która powinna odbyć się w terminie jednego miesiąca od dnia wpływu wniosku.

Sąd wzywa osobę, w stosunku do której orzeczony został prawomocnie obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu, do stawienia się dobrowolnie w oznaczonym dniu we wskazanym zakładzie lecznictwa odwykowego w celu poddania się leczeniu, z zagrożeniem zastosowania przymusu w wypadku uchylania się od wykonania tego obowiązku (sąd zarządzi wtedy doprowadzenie przez Policję do zakładu leczniczego).

Obowiązek poddania się leczeniu trwa tak długo, jak tego wymaga cel leczenia, nie dłużej jednak niż 2 lata od chwili uprawomocnienia się postanowienia. O ustaniu obowiązku poddania się leczeniu przed upływem wskazanego okresu decyduje sąd na wniosek osoby zobowiązanej, zakładu leczącego, kuratora, prokuratora lub z urzędu, po zasięgnięciu opinii zakładu, w którym osoba leczona przebywa. W wypadku ustania obowiązku poddania się leczeniu ponowne zastosowanie tego obowiązku wobec tej samej osoby nie może nastąpić przed upływem 3 miesięcy od jego ustania.

Orzekając o obowiązku poddania się leczeniu sąd może ustanowić na czas trwania tego obowiązku nadzór kuratora. Osoba, wobec której ustanowiony został nadzór, ma obowiązek stawiania się na wezwanie sądu lub kuratora i wykonywania ich poleceń, dotyczących takiego postępowania w okresie nadzoru, które może się przyczynić do skrócenia czasu trwania

PRAWNIKON

obowiązku poddania się leczeniu. Kurator jest uprawniony do składania do sądu wniosków w sprawie zmiany postanowienia co do rodzaju zakładu leczenia odwykowego oraz w sprawie orzeczenia ustania obowiązku poddania się leczeniu, a także zawiadamiania sądu o potrzebie podjęcia innych niezbędnych czynności.

Sąd, który nałożył na osobę uzależnioną od alkoholu obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu, jeśli uzna, że na skutek takiego uzależnienia zachodzi potrzeba całkowitego ubezwłasnowolnienia tej osoby - zawiadamia o tym właściwego prokuratora. W razie orzeczenia ubezwłasnowolnienia sąd opiekuńczy, określając sposób wykonywania opieki, orzeka o umieszczeniu tej osoby w domu pomocy społecznej dla osób uzależnionych od alkoholu, chyba że zachodzi możliwość objęcia tej osoby inną stałą opieką.

Wobec osób uzależnionych od alkoholu, mogą być również zastosowane procedury wynikające z ustawy o ochronie zdrowia.

Przymusowe przyjęcie do domu pomocy społecznej

O potrzebie przymusowego umieszczenia osoby chorej psychicznie w domu pomocy społecznej decyduje sąd opiekuńczy, który wydaje postanowienie na wniosek złożony przez jednostkę pomocy społecznej lub kierownika szpitala psychiatrycznego.

Osoba, która wskutek choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego nie jest zdolna do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i nie ma możliwości korzystania z opieki innych osób oraz potrzebuje stałej opieki i pielęgnacji, lecz nie wymaga leczenia szpitalnego, może być za jej zgodą lub zgodą jej przedstawiciela ustawowego przyjęta do domu pomocy społecznej.

Przyjęcie do domu pomocy społecznej osoby bez jej zgody, a za zgodą jej przedstawiciela ustawowego wymaga orzeczenia sądu opiekuńczego o przyjęciu do takiej placówki.

Jeżeli osoba taka lub jej przedstawiciel ustawowy nie wyrażają zgody na przyjęcie jej do domu pomocy społecznej, a brak opieki zagraża życiu tej osoby, organ do spraw pomocy społecznej może wystąpić do sądu opiekuńczego miejsca zamieszkania tej osoby z wnioskiem o przyjęcie do domu pomocy społecznej bez jej zgody.

Z takim wnioskiem może wystąpić również kierownik szpitala psychiatrycznego, jeżeli przebywająca w nim osoba jest niezdolna do samodzielnego zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, a potrzebuje stałej opieki i pielęgnacji, natomiast nie wymaga dalszego leczenia w tym szpitalu.

Osoba przyjęta do domu pomocy społecznej bez swojej zgody, jej przedstawiciel ustawowy, małżonek, krewni w linii prostej, rodzeństwo oraz osoba sprawująca nad nią faktyczną opiekę - mogą występować do sądu opiekuńczego o zmianę orzeczenia o przyjęciu do domu pomocy społecznej.

Z wnioskiem takim może także wystąpić kierownik domu pomocy społecznej, jeżeli uzna, że zmieniły się okoliczności uzasadniające orzeczenie o przyjęciu tej osoby do domu pomocy społecznej bez jej zgody.

PRAWNIKON

W przypadku gdy osoba nie wyraża zgody na dalsze przebywanie w domu pomocy społecznej i nie została do niego przyjęta na podstawie orzeczenia sądu opiekuńczego o przyjęciu do domu pomocy społecznej, osoba ta, jej przedstawiciel ustawowy, małżonek, krewni w linii prostej, rodzeństwo, osoba sprawująca nad nią faktyczną opiekę lub kierownik domu pomocy społecznej mogą wystąpić do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zniesienie obowiązku przebywania w domu pomocy społecznej.

W nowelizacji ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, która weszła w życie 1 stycznia 2018 r. wprowadzono obowiązek ustanowienia adwokata lub radcy prawnego z urzędu w postępowaniach o przymusowe skierowanie do domu pomocy społecznej, szpitala psychiatrycznego lub wobec osób przebywających w tych miejscach, wnoszących o zmianę orzeczenia sądu i zniesienie obowiązku przebywania w ośrodku.

Wprowadzono także obowiązek okresowego – co najmniej raz na 6 miesięcy - badania stanu zdrowia psychicznego osoby przebywającej w domu pomocy społecznej, jeśli chodzi o uzasadnienie jej pobytu w takiej placówce.

Ubezważnowolnienie

Ubezważnowolnienie jest możliwe, gdy choroba psychiczna, upośledzenie umysłowe lub występowanie innego rodzaju zaburzeń powodują, że dana osoba nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem - wówczas orzeka się ubezważnowolnienie całkowite, bądź też gdy jest w tym zakresie ograniczona i potrzebuje pomocy do prowadzenia swoich spraw – wówczas orzeka się ubezważnowolnienie częściowe.

Według prawa polskiego, każdy człowiek w momencie ukończenia 18 lat nabywa pełną zdolność do czynności prawnych - oznacza to zdolność do wywoływania swoim własnym zachowaniem skutków prawnych – zdolność do nabywania praw i zaciągania zobowiązań. Osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych może rozporządzać swoimi prawami i obowiązkami, zawierać umowy (np. nabyć prawo własności pojazdu, nieruchomości, zawrzeć umowę kredytową itp.), decydować o swoim zdrowiu, leczeniu itd., może także jako pełnomocnik dokonywać tych czynności w imieniu innych osób.

W momencie ukończenia 13 lat, nabywa się ograniczoną zdolność do czynności prawnych.

Ubezważnowolnienie natomiast powoduje, iż dana osoba nie ma możliwości samodzielnego podejmowania decyzji dotyczących swojej osoby i majątku. Ogranicza się ją w możliwościach dokonywania czynności prawnych w celu ochrony jej interesów osobistych i majątkowych.

Całkowicie ubezważnowolniona może już zostać osoba, która ukończyła 13 rok życia.

Ubezważnowolnienie następuje na podstawie postanowienia sądu, po weryfikacji przez sąd poczytalności danej osoby. Właściwym do rozpoznawania spraw o ubezważnowolnienie jest sąd okręgowy, w okręgu którego zamieszkuje osoba, której wniosek o ubezważnowolnienie dotyczy.

Wniosek o ubezważnowolnienie może zgłosić:

- małżonek osoby, której dotyczy wniosek

PRAWNIKON

- jej krewni w linii prostej (tj. zstępni – np. syn, wnuk i wstępni np. ojciec, dziadek) oraz rodzeństwo (tylko gdy nie ma przedstawiciela ustawowego osoby której wniosek dotyczy)
- jej przedstawiciel ustawowy
- prokurator

Wniosek o ubezwłasnowolnienie lub dołączone do niego dokumenty medyczne muszą uprawdopodobnić istnienie choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego lub występowania innego rodzaju zaburzeń psychicznych. Ponadto do wniosku należy dołączyć dokumenty potwierdzające przynależność wnioskodawcy do kręgu osób mogących wnioskować o ubezwłasnowolnienie danej osoby np. odpis aktu urodzenia.

Ubezwłasnowolnienie całkowite

Osoba ubezwłasnowolniona całkowicie nie może samodzielnie dokonywać czynności prawnych – a jeśli to uczyni, to czynność taka jest nieważna. Może jedynie samodzielnie dokonać czynności w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego takich jak bieżące zakupy, korzystanie z drobnych usług. Czynności te będą ważne, o ile nie będą powodować rażącego pokrzywdzenia tej osoby.

Osoba ubezwłasnowolniona całkowicie nie może zatem podarować lub sprzedać swojego majątku albo jego części, nie może kupić rzeczy wartościowej, wynająć mieszkania, zobowiązać się do wykonania jakiegoś dzieła lub zlecenia, zawrzeć umowy kredytowej itd.

Dla osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie sąd rejonowy – sąd opiekuńczy ustanawia opiekuna, po uprawomocnieniu się postanowienia sądu okręgowego o ubezwłasnowolnieniu. W imieniu osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie tylko opiekun może dokonać czynności, które odniosą ważne skutki prawne.

Osoba ubezwłasnowolniona całkowicie nie może sama ani przez opiekuna zawrzeć małżeństwa, uznać dziecka, sporządzić lub odwołać testamentu.

Ubezwłasnowolnienie częściowe

Osoba ubezwłasnowolniona częściowo może samodzielnie dokonać czynności związanych z umowami powszechnie zawieranymi w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego (korzystanie z drobnych usług). Może podejmować działania nie będące ani zobowiązaniem (np. do wykonania jakiegoś zlecenia), ani rozporządzeniem (np. rozporządzeniem majątkiem). Może swobodnie, bez zgody przedstawiciela ustawowego, jakim jest kurator, zarządzać swoim zarobkiem, chyba że z ważnych powodów sąd opiekuńczy postanowi inaczej. Może ona również swobodnie rozporządzać przedmiotami majątkowymi, które przedstawiciel ustawowy oddał jej do swobodnego użytku. Większość jednak czynności prawnych, dokonywanych przez osobę ubezwłasnowolnioną częściowo, dla ich ważności wymaga zgody - zatwierdzenia – przez kuratora. Będą to wszelkie czynności zobowiązujące i rozporządzające, czyli np.: kupno, sprzedaż, darowizna, zlecenie, najem.

PRAWNIKON

Osoba częściowo ubezwłasnowolniona może zawrzeć małżeństwo. Należy podkreślić, że w przypadku osób upośledzonych umysłowo lub chorych psychicznie potrzebna jest na to zgoda sądu. Do czynności, których ubezwłasnowolniony częściowo nie może dokonywać, zalicza się np.: sporządzenie, zmiana lub odwołanie testamentu.

Dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo sąd rejonowy – sąd opiekuńczy ustanawia kuratora, po uprawomocnieniu się postanowienia sądu okręgowego o ubezwłasnowolnieniu.

W sprawach ważniejszych, w szczególności przekraczających zakres tzw. zwykłego zarządu majątkiem osoby, nad którą sprawowana jest opieka bądź kuratela, zarówno opiekun jak i kurator będzie musiał dodatkowo uzyskać zgodę sądu opiekuńczego, np. na sprzedaż mieszkania.

Bibliografia

<https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1097490,choroba-psychiczna-podstawa-do-ubezwlasnowolnienia-chorego.html>

<https://www.spes.org.pl/twoje-prawa/ubezwlasnowolnienie-i-przymusowe-leczenie>

<https://urszulazajko.pl/ubezwlasnowolnienie-osob-z-zaburzeniami-psychicznymi-cz-ii/>

https://assets.ctfassets.net/nbkpfhvfuo/5CuV9kJ2PSowuyim4WO82a/ec5f18de8748e33c94cc344c7ae9e580/Czy_zaburzenie_choroba_psychiczna_jest_podstawa_do_ubezw_asn_owolnienia_.pdf

<https://poradnikpracownika.pl/-ubezwlasnowolnienie-kto-kiedy-i-jak-moze-zostac-ubezwlasnowolniony>

<https://www.aplikuj.pl/porady-dla-pracownikow/2377/co-nalezy-wiedziec-o-ubezwlasnowolnieniu-przepisy-zasady-kiedy-jest-mozliwe>

